

УДК 378.3:811.248

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-188-77-80

ЗАДІЛЬСЬКА Галина Миколаївна –
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри порівняльної педагогіки
та методики викладання іноземних мов
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5888-9792>
e-mail: halyna.zadil@gmail.com

НЕВЕРБАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ ЗВО

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Оскільки невербальна комунікація є міждисциплінарною проблемою дослідження для психології, лінгвістики і соціології, новим полем для переосмислення традиційних визначень і понять, однією з головних практичних цілей комунікативно спрямованого навчання іноземної мови, тому новим для психологів, методистів та соціологів є розробка теоретичних питань з цієї проблеми та широке використання на практиці. Питання ж про виділення невербальних засобів комунікації на практиці в англomовному дискурсі й оптимальні прагматичні шляхи англomовної комунікативної компетенції студентів мовних спеціальностей ЗВО з огляду на сучасні лінгвістичні напрямки залишається відкритим.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Невербальна, або несловесна, комунікація вважається системою знаків, які мовець використовує в процесі спілкування за допомогою немовних засобів, а саме жестів, міміки, пауз, манер тощо. Зазначимо, що проблема невербальної комунікації має давню історію вивчення [2; 5; 6; 7]. Проте тогочасні дослідження дещо поверхнево торкалися самої проблеми комунікації та її реалізації – в дискурсі. Сучасний аналіз невербальної комунікації пов'язаний безпосередньо з пошуком комплексної інтерпретації конкретного, індивідуального, невід'ємного відношення мовця у моделюванні дискурсу, що слугує загальнокультурним, індивідуально-авторським інструментом при передачі власних думок і почуттів. Тут, варто зазначити таких дослідників як І. М. Колєгаєва, Л. М. Корєва, В. Тимкова, Е. Г. Фалькова, Ф. Яндт, Д. Янсен [3; 4; 8; 9; 10] та інші.

Проте при наявності великої кількості праць відсутні спеціальні дослідження, присвячені аналізу процесу безпосередньої

невербальної комунікації як емоційно-культурного аспекту в обміні інформацією на практичних заняттях з англійської мови, прагматичні аспекти невербальної поведінки під час англomовного дискурсу.

Реалізація невербальної комунікації з огляду на сучасні прагматичні особливості й індивідуальний підхід до кожного зі студентів-філологів ЗВО, зосередження на їхньому емоційно-культурному характері висловлювання зумовлює актуальність дослідження.

Метою статті є дослідження і виділення особливостей невербальної комунікації, виокремлення теоретичних базових принципів та практичне застосування при навчанні студентів мовних спеціальностей практичного курсу англійської мови у закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. XXI століття – це час науково-технічного прогресу з інтенсивним використанням надрозвиненого інтелекту, що, своєю чергою, надає змогу для здійснення мультикультурного діалогу. Власне тому, одним із основних завдань викладача у професійній підготовці студента є вишкіл такого фахівця, який не лише володіє досконало іноземною мовою, а й соціокультурним світоглядом носіїв цієї іноземної мови. Недарма дослідник К. Корхонен слушно зауважує, що «фахівець, який є успішним у звичному (рідному) середовищі, необов'язково буде рівнозначно успішним, працюючи у новому середовищі з іншою культурою» [11].

Відомо, що невербальні засоби спілкування доповнюють і уточнюють вербальну форму спілкування. Австралійський спеціаліст «з мови рухів тіла» Аллан Піз стверджує, що за допомогою слів передається лише 7% інформації, тоді як за допомогою звукових засобів (тон голосу, інтонація тощо) – 38%, а за допомогою міміки, жестів, пози – 55% [6, с. 37].

Принагідно нагадаємо, що невербальне спілкування відбувається, як правило, неусвідомлено, мимовільно. Попри те, що співрозмовники контролюють своє мовлення, все ж шляхом аналізу міміки, жестів, інтонації можна переосмислити достовірність інформації.

Перш, ніж розглядати типологію невербальних засобів комунікації, які використовують студенти під час англомовної комунікації на практичних заняттях в аудиторії, проаналізуємо основні складові невербальної комунікації. Слідом за Е. Г. Фальковою, виділяємо такі: візуальний контакт (окулістика); вираз обличчя (міміка), постава, жести тіла (кінесика); дистанція між співрозмовниками (проксемика); темп та час (хронеміка); дотики (гаптика) та інші. Візуальний контакт (окулістика) передає широкий діапазон відчуттів та емоцій особи та може спонукати до початку чи закінчення розмови; упродовж розмови він може виражати увагу чи неувагу до співрозмовника. Тому погляд часто порівнюють із дотиком, адже він психологічно зменшує дистанцію між особами [9, с. 48].

Ми виявили, що особливе значення в процесі спілкування має оптико-кінесична система – візуальний контакт, вираз обличчя та жести тіла. Так, жести, особливо експресивні рухи рук є найбільш поширеними невербальними засобами студентів-філологів. Також обличчя є надзвичайно важливим у невербальному спілкуванні в аудиторії, адже з виразу обличчя, його міміки студенти здійснюють візуальний контакт і дізнаються про відношення співрозмовників до інформації, яку вони вербалізують. Зауважимо, що залежно від виду діяльності на практичних заняттях, виділяємо певні типи невербальних засобів комунікації. Так, під час створення проекту, коли група студентів (двоє і більше) працюють у співавторстві над якою-небудь проблемою, вони зазвичай займають позицію ділової взаємодії, розміщуючись поруч, з одного боку робочого столу. Проте під час дискусії викладачеві варто створити атмосферу невимушеності, теплу атмосферу, розмістивши студентів за круглим столом.

Коли ж студенти навчаються у співпраці зі студентами інших вишів, зокрема зі студентами-іноземцями, то окрім лінгвістичних навичок, дуже важливою є міжкультурна компетентність, яка включає навички із налагодження контактів з людьми. Тому перед тим, як проводити спільні

проекти, дискусії онлайн, варто провести курс лекцій з фахового використання невербальних засобів комунікації для вміння розуміти і поважати погляди і думки представників іншої культури, коректно спілкуватися, долаючи непорозуміння в процесі комунікації, що, своєю чергою, забезпечить належну міжкультурну комунікацію, яка буде приємною для обидвох співрозмовників.

Як слушно зауважив Ф. Яндт, знання культурних та характерних особливостей інших, включаючи невербальну поведінку, допоможе покращити спілкування між культурами [10]. Адже, як вказує дослідниця, Л. М. Корнева, що жести можуть у різних культурах частково співпадати і тим самим призвести до комунікативного дисонансу. Так, «великий палець, який піднятий вгору» в українській культурі означає, що «все чудово». У Греції цей жест використовують як неввічливе прохання перервати розмову. Кивки головою в Болгарії мають протилежне значення до звичних нам «так» чи «ні». В Італії та Греції нахил голови вперед означає ствердження, а назад – заперечення; потирання вказівним пальцем носа у французів означає «обережно», у голландців – «ти нетверезий» [4].

Існують різні підходи щодо інтерпретації невербальної комунікації. Так, Ф. С. Бацевич зазначає, що значення різноманітних невербальних елементів співрозмовника під час комунікації стає зрозумілим лише тоді, коли адресат їх зрозуміє та відповідним чином прореагує на них відповідно до умов перебігу ситуації. Проте потрібно взяти до уваги те, що таке декодування повинно відбуватися з обов'язковим врахуванням культурних та індивідуальних контекстів [1, с. 59]. Власне тому А. Д. Белова зауважує, що інформацію, закладену у невербальних компонентах, можна вважати імпліцитною, а отримує її адресат швидше на інтуїтивному та емоційному рівнях і «звертання до невербальних компонентів вигідне не лише тим, що дозволяє уникнути проблем із перекладом, а й тим, що заповнює вербальний та семантичний вакуум між мовними картинками світу» [2, с. 199].

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Отже, невербальні складові відіграють важливу роль у процесі організації англомовної комунікації, впливаючи на її розуміння співбесідниками. Такий вид комунікації налаштований на сприйняття лівової частки інформації і сприяє утворенню цілісної картини

мовленнєвої ситуації. Продукція англomовного дискурсу студентами на практичних заняттях вимагає вирішення питання співвідношення вербальної і невербальної комунікації. Розуміння ж невербальних компонентів англomовного дискурсу запобігає некоректному розшифруванню висловлювання співбесідника. Це дуже важливо не лише знати, а й уміло використовувати на практиці для досягнення ефективного результату для того, щоб здійснити прозору комунікацію.

Ми зазначаємо, що в межах нашої статті неможливо було охопити всю різноманітність невербальних засобів спілкування, які використовують студенти-філологи на практичних заняттях з англійської мови, оскільки кожна із систем невербальних знаків може бути предметом окремого дослідження. Ми намагалися звернути увагу на необхідність оволодіння не лише іноземною мовою, але й національними особливостями невербальних засобів комунікації її носіїв.

Перспективами подальших досліджень є опис номінативних одиниць і категорій екстралінгвістики, просодії, кінесики, проксемики та зовнішнього вигляду, які утворюють ядро невербальної комунікації.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. К.: Видавничий центр «Академія», 2004. 342 с.
2. Белова А. Д. Лингвистические аспекты аргументации / А. Д. Белова. Киев, 1997. 312 с.
3. Колегаева І. М. Поліmodalність відчуттів у дзеркалі полікодовості тексту, або ще раз про антропоцентризм у лінгвістиці / І. М. Колегаева // Записки з романо-германської філології. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова: ф-т романо-германської філології. Вип. 1 (32). Одеса: КП ОМД, 2015. С. 105–113.
4. Корнева Л. М. Невербальні засоби в міжкультурній комунікації / Л. М. Корнева. – [Електронний ресурс]. URL: 2004: <http://www.nbuv.gov.ua/Articles/KultNar/knp49_1/knp49_1_8890.pdf>. – Заголовок з екрану. Мова укр.
5. Лабунская В. А. Невербальное поведение / В. А. Лабунская. Ростов-на-Дону : издательство Ростовского университета. 1986. 135 с.
6. Пиз Аллан. Язык жестов: как читать мысли других людей по их жестам / Аллан Пиз. М.: Ай-Кью, 1995. 257 с.
7. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації / Г. Г. Почепцов. М.: Рефл-бук, К.: Ваклер. 2001. 656 с.
8. Тимкова В. Проксемічні особливості невербально ділового спілкування менеджера / В. Тимкова // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. Київ, 2018. № 37. С. 80–85
9. Фалькова Е. Г. Межкультурная комму-

никация в основных понятиях и определениях: Методическое пособие / Е. Г. Фалькова. СПб: Ф-т филологии искусств СПбГУ, 2007. 77 с.

10. Jandt F. E. An introduction to intercultural communication: identities in a global community (9rd edn) / F. E. Jandt. California State University: Sage Publications, Inc, 2017. 504 p.

11. Korhonen K. Intercultural communication through hypermedia / K. Korhonen // Proc. 5th Nordic Symp. on Intercultural Communication. Göteborg, Sweden, 1999. С. 9–15.

REFERENCES

1. Batsevych, F. S. (2004). *Osnovy komunikativnoyi linhvistyky*. [The fundamentals of communicative linguistics]. Kyiv.
2. Byelova, A. D. (1997). *Linguisticheskiye aspekty argumentatsyyi*. [The linguistic aspects of argumentation]. Kyiv.
3. Kolehayeva, I. M. (2015). *Polimodal'nist' vidchuttiv u dzerkali polikodovosti tekstu, abo shche raz pro antropotsentryzm u linhvistytsi*. [Polymodality of senses in the mirror of a polycode text, or once again on the anthropocentricity of linguistics]. Odesa.
4. Kornyeva, L. M. (2004). *Neverbal'ni zasoby v mizhkul'turnyy komunykatytsyyi*. [Non-verbal means in intercultural communication].
5. LabunskaYa, V. A. (1986). *Neverbalnoye povyedyeniye*. [Non-verbal behaviour]. Rostov-na-Donu.
6. Pyz, Allan. (1995). *Yazyk zhestov: kak chytat myslu druhikh lyudyei po ikh zhestam*. [Language of gestures: how to read the thoughts of other people by their gestures]. Moscow.
7. Pocheptsov, H. H. (2001). *Teoriya komunikatsyyi*. [The theory of communication]. Moscow.
8. Tymkova, V. (2018). *Proksemichni osoblyvosti neverbal'noho dilovoho spilkuvannya menedzhera*. [Proxemic features of manager's non-verbal business communication]. Kyiv.
9. Falkova, E. G. (2007). *Myezhkul'turnaya kommunykatsiya v osnovnykh ponyatyakh i opryedyenyakh*. [The intercultural communication in its basic concepts and definitions]. Santpeterburg.
10. Jandt, F. E. (2017). *Vstup do mizhkul'turnyy komunykatytsyyi: identychnosti hlobal'noyi spil'noty*. [An introduction to intercultural communication: identities in a global community]. California.
11. Korhonen, K. (1999). *Mizhkul'turna komunikatsiya cherez hipermediya*. [Intercultural communication through hypermedia]. Göteborg, Sweden.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЗАДІЛЬСЬКА Галина Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри порівняльної педагогіки та методики викладання іноземних мов Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Наукові інтереси: когнітивно-комунікативний підхід до навчання англійської мови студентів-філологів ЗВО.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

ZADIL'S'KA Halyna Mykolayivna – Ph.D. (Philology), Associate Professor of Comparative Pedagogics and Methodology of Foreign Languages Teaching Department, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: cognitive-communicative approach in teaching English for university students of linguistic departments.

Стаття надійшла до редакції 23.01.2020 р.

УДК 378 (410)

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-188-80-83

ІВАНОВА Вікторія Вікторівна –

кандидат психологічних наук, доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти

Мукачівського державного університету

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3954-9407>

e-mail: vika-ivanova@ukr.net

ПЕРІОДИЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У СПОЛУЧЕНОМУ КОРОЛІВСТВІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ПІВНІЧНОЇ ІРЛАНДІЇ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Особливості становлення і розвитку підготовки педагогів дошкільної освіти у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії пов'язані з її адміністративним устроєм, який характеризується поділом на чотири адміністративно-політичні частини – Англія, Уельс, Шотландія, Північна Ірландія, які утворюють Об'єднане королівство [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти знайшли відображення у працях вітчизняних та зарубіжних учених (Л. Артемової, А. Богуш, С. Попиченко, С. Русової, Б. Уотс (B. Watts) та ін.).

Проте, дошкільна професійна освіта не набула широкого розмаху як предмет порівняльно-педагогічних досліджень. Можемо називати лише такі дисертаційні дослідження: О. Прокопчук «Професійна підготовка фахівців дошкільної освіти у Великій Британії» (2016 р.); М. Олійник «Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти в країнах Східної Європи» (2015 р.); А. Саргсян «Реформування системи вищої освіти Великої Британії в кінці ХХ – на початку ХХІ століття» (2009 р.); Н. Мельник «Теоретичні і методичні засади професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи» (2017 р.).

Мета статті – розглянути періодизацію підготовки фахівців дошкільної освіти у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії і проаналізувати етапи, періоди й особливості розвитку дошкільної системи освіти.

Виклад основного матеріалу

дослідження. Розглянемо, як періодизація дошкільної освіти представлена іншими науковцями. Дослідниця А. Саргсян у дисертаційній роботі «Реформування системи вищої освіти Великої Британії в кінці ХХ – на початку ХХІ століття» історію розвитку вищої освіти Великої Британії умовно поділила на 3 етапи:

– період ХІІ – ХІХ стст. – виникнення так званих «кам'яних університетів (наприклад, Кембріджа та Оксфорда), які за організаційною структурою відносяться до колегіальних університетів (collegiate universities), основу яких складають коледжі;

– період виникнення так званих «червоно-цегляних» університетів (наприклад, Лондонський, Манчестерський, Бірмінгемський та ін.), виникнення яких пов'язано з індустріальною революцією, організовані на базі факультетів (ХІХ – поч. ХХ ст.);

– період виникнення так званих «скляних» університетів (наприклад, Ноттінгемський, Сассекський та ін.), які виникли після другої світової війни і орієнтовані на швидкий розвиток нових технологій [3, с. 15–16, 180–181].

Дослідниця М. Олійник в монографії «Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти в країнах Східної Європи» в історії становлення і розвитку дошкільної освіти виокремила 4 періоди:

– період відкриття перших закладів для підготовки фахівців дошкільної освіти (1860–1920 рр.). Першими закладами для підготовки дівчат до роботи з дошкільнятами були педагогічні волонтерські коледжі (пізніше – коледжі денного навчання, які створювалися при університетах) [4, с. 29–30];